

La victòria de la vida, el triomf del poema

Lluís Calvo

Laia Noguera ens presenta el seu *Triomf* sota l'auspici de la música: Beethoven, Mozart, Txaikovsky. És un deute ben evident: la primera part conté variacions i el tercer Triomf segueix l'estructura del Rèquiem. La música, tossuda, ens acompanyarà durant tot el trajecte poètic. La sentirem: entre línies i entre versos. I anirem, enmig dels sons, cap als mots. Perquè aquest llibre està fet amb mots que ens parlen de l'exaltació de la vida. És com si de sobte s'hagués desencadenat una explosió de vitalitat desfermada, que sap que respirar és assolir-ho tot, mal que des de l'assumpció conjunta i indestruable de la felicitat i la dissort, de l'ascensió i la caiguda. El triomf és viure i viure implica el dolor. Però l'esclat de llum que ha inundat la poeta fa que aquesta última assumeixi, al mateix temps, tots els entrebancs de la vida. Potser, segurament, perquè l'alegria i la felicitat vencen encara tots els plecs sinistres de l'existència.

Diguem-ho ara: la poeta sembla viure un moment notablement feliç. Tanmateix, té l'encert de no presentar-nos un reguitzell de poemes d'exaltació buida, tenyits d'incontinències o sensibleries. D'una banda perquè hi ha la presència, ja esmentada, del dolor, i de l'altra perquè el to dels poemes –que m'atreveria a qualificar d'un simbolisme que s'amara subtilment de tocs avantguardistes, propis d'una lírica propera al silenci– sap agafar les regnes i frenar la cavalcada cega de les composicions. Hi ajuda la dicció. Una dicció de versos secs, tallants, *com si*. A frec de l'abisme. A l'espera d'alguna cosa que ha d'arribar i que el lector completa, no pas des de la gratuïtat, sinó ajudat pel to i el contingut del poema.

El fet que jo hagi parlat, abans, de simbolisme no és pas en va. Hi ha en tot el llibre un seguit de mots-imatge que tenen una alta significació. Comencem amb els bedolls, que són arbres molt propis de Rússia, d'Europa Central i del Pirineu. Fem un incís amb la cera, símbol de la fragilitat i la fugacitat, de l'escalf que es va perdent, de la mare que s'allunya amb cada gota vessada. I seguim amb les pedres, un dels motius que es van repetint al llarg de l'obra. Si les notes musicals permeten identificar motius que se situen al llarg d'una peça, les paraules de Laia Noguera atorguen unitat a la polifonia del conjunt. En aquest cas les pedres són les contingències de la vida que arriben de manera tumultuosa, com en les avingudes i les riuades. El bosc de pedres de Beethoven: Waldstein. Còdols que es dipositen a la llera, que la vegetació de ribera colonitza i esquerda a poc a poc. Còdols que cal amidar, amb les mans i l'esperit. De vegades aspres, de vegades polits i subtils. Els còdols arriben com peixos, es mouen perquè són vius –recordem l'animisme– i formen part de la vida. De vegades succeeix que les pedres

s'aturen. Però llavors cal el corrent que se les emporta no se sap on. O el vent. O l'espetic de la gelada que les fa moure de lloc. També la pedra espera algú que l'alci, que la tregui d'on era. Noguera juga hàbilment amb aquestes elements que fa variar i entrar en nous jocs i seqüències. A frec del dodecafonisme. La mare, els peixos, el triomf, les branques, les pedres. Aquests són els elements principals que apareixen en les variacions. La vida és una pedra que es converteix en flama. En peix o en arbre. Vegem-ho en aquest fragment de la "Segona variació":

El paisatge glaçat
d'aquell matí
en un camí enfangat.
No sabia adonar-me'n,
però venien les llavors,
com peixos,
d'aquestes pedres.

La pedra i el còdol es deixen arrossegar. Cap a on? Cap a la mateixa vida. Aquest és el viatge: el tumult, l'avinguda un xic caòtica, el corrent que tot s'ho emporta. Viure és això. Endinsar-se al corrent amb el risc d'ofegar-s'hi. Només els covards resten a la riba, mirant com la força de l'aigua esquinça la vall. Fixem-nos ens aquests versos, tan reveladors, del "Segon triomf":

Ens vam abandonar
per assumir-ho,
deixant-nos fer
com còdols,
transfigurats,
deixant anar
el nostre nom.

I així, com llençats daltabaix,
vam perdre el ritme de l'alè.

Estar viu era això.
Trencar els maons del mur, fer-lo vessar.

La poeta accepta el repte i es llança cap a aquest vessament. Els canvis vitals sobtats, gairebé incessants, acompanyen el trajecte d'aquest llibre i li atorguen versemblança. La poesia segueix la vida i la vida intenta seguir la follia de la poesia. En aquest cas és així.

Però tornem als símbols i agafem, ara, la figura de la mare. La mare assumeix, en aquest complex univers simbòlic, el paper de la protecció consoladora, de la creadora fèrtil, de la qui ha de fornir una explicació a tot plegat. Fixem-nos que Laia Noguera desplaça el paper patriarcal del creador fins a la figura de la mare. Que alhora pot ser la mare física que atorga escalf. La mare de l'amor. La mare del confort i la reparació. Si Maria Mercè Marçal era extremament crítica amb la figura del seu pare, i carregava d'aquesta manera contra el patriarcat –en una operació que no és lluny de la que efectuà Sylvia Plath–, Laia Noguera segueix aquest deixant de feminitat, i també de feminisme, que en aquest cas encarna la mare. Recordem que el nom del pare és, per Lacan, tot allò autoritari, ferm; és a dir, la Llei, tot plegat provinent de la figura paterna. Aquesta figura substitueix el desig de la mare, que ofereix protecció i recer a l'infant. Però en la poesia de Noguera la mare és, sovint, l'absent. La qui, a través de la mancança, ens deixa enmig del fred del món. Vegem aquest moviment del particular Rèquiem de Laia Noguera, que pertany al "Tercer triomf":

Ràbia de no tenir mare.
A mercè.
Ràbia de tenir pànic.

[...]

Ràbia de no tenir mare.
Murs, fronteres, llunes.
Els braços, el fred, el no-res.
Deixar-se fondre com la cera.

Aquest llibre de Laia Noguera és un cant i una celebració del viure. Estar vius és el miracle i aquest és, potser, l'únic paral·lelisme que podríem establir amb els títols religiosos del *Rèquiem*. La celebració no exclou, com he dit abans, l'assumpció del dolor i el sofriment. Ambdós se saben. Es pateixen. S'intueixen també. Som davant, al mateix temps, d'un llibre d'amor. Un amor que va cap a l'altra persona que toca el seu piano en la foscor d'una cambra de pedres, però també d'amor cap a la mateixa vida. La poeta ha trobat. Ha vist. Ha experimentat. I ara pot dir les coses amb un coneixement més gran de causa. Brinda. I resta fascinada davant la vida. És "això de dintre" que no pot aturar-se i que ha de vessar i esllavissar-se. Com una pedra. Perquè el repte és viure. En els poemes en cursiva que acompanyen els diversos moviments del seu Rèquiem particular, Laia Noguera ens diu: "Tu com ho fas. / Això de viure". Aquesta és, sens dubte, la qüestió: què en fem, de la vida? Hi ha un poema, "Kyrie", que pot resumir, al meu entendre, tot el sentit del llibre. En llegeixo un fragment, del qual en vull destacar el meravellós vers final:

Repeticions de pells, t'estimo.
Hi ha un no-sé-què tràgic rere les coses vives.
Tot aquest sofriment d'on vinc.
Per celebrar-ho.
No renuncio a res.
Les hemorràgies, perdre's, tu com ho fas.
El més estrany és estar viu.

En aquest fragment trobem resumits molts dels motius principals de l'obra. D'una banda l'amor, d'una altra la tragèdia i el sofriment que comporta el viure. Però la poeta no vol renunciar a res. Ha d'acceptar la vida per assolir-ne la plenitud. Tal com és, amb els seus moments de perfecció i llum, però també amb els pous i les caigudes, amb els abismes i el dolor que comporten. En forma d'hemorràgies. Davant d'això, sens dubte, el més estrany és estar viu. Aquesta és la fascinació que transmet *Triomf*. Aprendre a viure, cal dir-ho tot seguit, és aprendre a seguir totes les estacions. Com en un Via Crucis. Des de la condemna a mort fins a l'esplendor de qui és capaç de convertir la mort en vida. Perquè aquest és el llegat que, en el principi o bé al final, haurem de complir. Si ara agafem el poema "Benedictus" ens adonarem que el sentit és molt similar al de "Kyrie". Perquè el llibre és concèntric i els sentits s'encalquen els uns altres, estableixen variacions, s'interroguen i es responen al llarg de tota l'obra. Per això:

Placidesa d'ofec.
Llavors caldria admetre.
Si és que s'escau el final.
He vingut per això.
Si és que brindar.
No és sofrir.
Hi ha tant per celebrar.

Si ara fem un exercici una mica arriscat, però sens dubte interessant, podríem considerar que Laia Noguera manifesta una mística adreçada a la mateixa la vida. Un èxtasi vitalista, que no s'embeu de Bergson ni de Teilhard de Chardin, sinó de l'experiència personal. Si canviéssim Déu per la Vida trobaríem en la poeta una nova Teresa de Jesús, sense hàbit, però amb l'hàbit compartit de la poesia. Laia Noguera, a mig camí del dimoni i de l'àngel, alça la santedat de la vida des de la seva totalitat. Una Santa heavy i clàssica al mateix temps. Amb l'hàbit blanc, pulcríssim. I al damunt d'aquest hàbit –mig amagada entre la vestimenta celestial– una xupa de cuir ben desgastada amb elements metàl·lics incrustats. Una mena d'Angela Gossow d'Arch Enemy passada pel túrmix de l'Adelaisa del Comte Arnau i de Teresa de Jesús. Còctel explosiu, sí. Però coherent.

Un fragment del poema “Vuestra soy, para vos nací” de Santa Teresa ens mostra, justament, aquesta acceptació incondicional dels elements de la vida, ja siguin bons o funestos. En el cas de Teresa de Jesús s’adrecen al caràcter diví de tot allò existent. En Laia Noguera l’acceptació es dirigeix cap a la vida, amb tots els seus ets i uts, alegries i dolors. La Vida mana i cal obeir-la. Diu Santa Teresa:

Dadme riqueza o pobreza,
dad consuelo o desconsuelo,
dadme alegría o tristeza,
dadme infierno o dadme cielo,
vida dulce, sol sin velo,
pues del todo me rendí:
¿qué mandáis hacer de mí?

He dit que el paral·lelisme era arriscat, no només per la distància temporal i la diferència dels enfocaments, sinó també perquè Laia Noguera, i això cal deixar-ho ben clar, no vol establir cap mística ni cap religió pagana. No erigeix el seu ésser des del llenguatge. No eleva el silenci del llenguatge al nou altar de l’avantguardisme laic. El paral·lelisme religiós s’estableix a partir de la música i de la figura de la mare, que ja hem vist que és un trabucament del pare. En la poesia de Noguera no hi ha res de tot això. Ni ésser, ni exaltació del llenguatge, ni boscos emboirats. El seu *Rèquiem* és un camí. Una audició que acompanya la vida. No deixa de ser revelador que l’acceptació total de la vida, en una mena d’*oferiment* sense condicions, tingui paral·lelismes amb la religió, però també en el vitalisme de Nietzsche. El que passa en aquest últim és que la figura divina ha deixat pas a la mateixa fluència de la vida. I és aquest terreny el que correspon, fet i fet, a la nostra poeta. Zaratustra ho diu en un sentit que no és allunyat de l’acceptació total de la vida que proposa la poeta:

Esperit és la vida que s’esquinça ella mateixa de viu en viu:
amb el seu propi patir augmenta el seu propi saber, ho sabíeu,
això?

Després d’aquest passeig pel vitalisme de Laia Noguera voldria aturar-me, ara, en el seu llenguatge. Abans ja he esmentat dos dels trets al meu entendre més rellevants: la capacitat simbòlica i la versificació entretallada, en què cada vers esdevé una sentència. En relació en aquest punt veiem com els versos suggereixen, deixen entreveure, no tanquen ni imposen. Es gronxen al caire de l’abisme i deixen que el lector faci el seu camí. Però cal fer-lo, com ja ho he advertit, en el sentit que marca el mateix llibre. Oracions condicionals que queden abruptament tallades: “Si és que brindar”. Versos que esperen un desenllaç, com ara aquest: “Només es pot la voluntat. / Però la casa buida”, en el qual no hi ha resposta, no hi ha continuació, no

hi ha desenvolupament. Per això aquests versos poden ser llegits d'aquesta possible manera: “La voluntat regna i triomfa des de l'impuls que ha de poder-ho tot i que ha de permetre'ns viure i assolir el que som. Però hi ha la casa buida: la solitud, la mort, l'orfenesa, la cera que es fon i que ens converteix en efímers”. Aquesta és una manera de llegir Laia Noguera. No l'única, és clar. Però sí que aquests versos exigeixen la nostra part de vida. Exigeixen, per tant, que els completem d'acord amb les traces que ens mostra l'obra.

Aquest llenguatge que suggereix, que es talla, que s'interromp de manera abrupta, m'ha recordat poderosament la Mercè Rodoreda de *Quanta, quanta guerra...* i sobretot de *La mort i la primavera*. Agafo un petit fragment d'aquest últim llibre, en què es poden observar aquestes confluències expressives:

[...] i em mirava la meva mà i aquella mà no era de ningú ni era meva ni de l'aigua ni de la mort ni de la vida... Com jo. La meva mà com jo.

Rodoreda i Noguera estan, aquí, en la mateixa longitud d'ona. I em sembla que no m'allunyo gaire de l'esperit del llibre si esmento, també, les figures de Clementina Arderiu i de Caterina Albert.

He deixat per al final el comentari de l'última secció del llibre, titulada “Estralls”. En aquesta part l'autora aprofundeix la noció de vida com a regal, com a incertesa oberta que conté una polifonia de veus. No és estrany, llavors, que la poeta afirmi que “Viure és una orquestra simfònica”. Aquest és el moviment en què s'expressa l'amor en tota la seva esplendor, com a forma de gratitud i de reconciliació. Un desig que és un devorar-se. “Et visc de comensal”, afirma la poeta. I tornen les esllavissades i la impossibilitat de preveure el corrent de la vida, de fixar uns eixos. Viure és el moviment. Transfiguració. Un riu que no sabem on va. Una capsula buida. Res no és absurd i tot té un sentit. Com diu el poema final:

Estar viu és això.

Passar pel riu
sense cap pont.
Passar-hi amb tu
o sense.

Perdre's al bosc,
a galop de la llum
dels arbres despallats.

Deixar-se fondre com la cera.
Perquè les pedres.

Estar viu és això.

I ara, ja per acabar, vull oferir-vos una petita sorpresa. Ja sabem que Petrarca va compondre una obra titulada *Triomfs*, en què parla de diversos triomfs: el de l'amor, el de l'eternitat, els de la mort i el temps... Jo no parlaré de Petrarca, però sí d'un poeta que forma part de la nostra tradició i que té un poema titulat, precisament, "Triomf". El poeta és Agustí Esclasans i la seva peça –un sonet– té, evidentment, un to i uns interessos que divergeixen dels de Laia Noguera. Tanmateix, si llegim atentament el poema trobarem punts de contacte amb tot el que he explicat anteriorment. Aquest és el "Triomf" d'Esclasans:

Triomf

Del coixí de llorers de les aurores
n'he pres només un tany de llum daurada,
trofeu subtil, tremolor fadigada,
pau dels records dins les veus cantadores

de la ratxa d'oreig que el cel inunda
de pètals lleus, i que teixeix les vies
per on arribi la dolor profunda,
victòria mutilada, sense pies

voluptats de repòs ni d'esperança,
matrona que turmenta la recança
d'un triomf més altiu, caliu de vides

totes junyides i que passen lentes
sota els arcs de llorers, a les palpentes
cercant un rastre de clarors marcides...

Si Esclasans es lamenta del dolor que amenaça el triomf més alt, Laia Noguera, en canvi, accepta la vida amb tots els seus tombants i configuracions i càrregues. Amb la cara i la creu. Amb la lluïssor i les penombres. Aquest és el tret principal d'un llibre que suposa una renovació poètica, l'aprofundiment d'una trajectòria i la progressiva consolidació d'una de les veus més sòlides i punyents de la nostra literatura. El seu triomf és haver-nos ofert un llibre com aquest. I el nostre particular triomf rau a poder fruit, com a lectors, de la seva obra.